

2022-01-20

Frågor och svar från studiecirkel 2019–2021

Numreringen i detta dokument sker i löpande ordning och ändras när det kommer in fler frågor och svar. Det kan därför skilja sig från tidigare versioner.

Frågor fördelade efter dessa underrubriker:

Frågor och svar från studiecirkel 2019–2021	1
Gällande rätt (vattenverksamhet/markavvattning, vattenanläggningar).....	1
Vattenanläggningar för markavvattning (enskilda diken, samfälliga diken).....	4
Förvaltning samfälligheter (aktivera).....	5
Delaktighet, andelar och kostnadsfördelning (aktivera).....	10
Underhåll (enskilda diken, samfälliga diken, miljöhänsyn, lönsamhet).....	15
Lönsamhet.....	25
Kapacitet och flöde	26
Arrende.....	27
Bebyggelse (hantering i planarbete, avloppsvatten/dagvatten)	29
Väg och järnväg	32

Gällande rätt

- 1. Får man lägga rör bredvid ett öppet dike så att vattnet försvinner ur diket? Frågan uppkom som en del i ett smidigare sätt för en fastighetsägare att få avvattning, men slippa sköta ett öppet dike. Är det lagligt?**

Teoretiskt så går det bra att anlägga ett rör bredvid ett dike. Du måste dock ansöka om dispens från biotopskyddet om åtgärden medför att ett dike som är fuktigt eller vattenförande större delen av året avvattnas så mycket att det inte längre är det.

Läs mer om dispens från biotopskyddet står i nästa fråga.

För att vattnet helt ska försvinna från diket krävs det nya avskärande ledningar på båda sidor om diket, och alla inkommande ledningar måste kopplas in.

Dessutom måste ytvattnet fångas upp. Om du ändå skulle välja att göra detta, men på ett sådant sätt att diket ändå finns kvar för att avleda ytvatten, så leder

det till ett fördyrat underhåll av diket. Skyldigheten att underhålla finns ju kvar. Ett dike med litet flöde växer fortare igen och blir dyrare att underhålla.

2. Får man lägga igen ett dike med rörledning?

Ja, men det är inte så lätt eftersom de flesta öppna diken är biotopskyddade. Det gäller de diken som är fuktiga eller vattenförande större delen av året. Det krävs alltså först en dispens om du vill rörlägga diket. Får du dispens krävs det även tillstånd om det inte är ”uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen påverkas negativt...”. Eller så kan länsstyrelsen villkora en dispens med ett tillstånd.

I dispensprövningen ska det vara lättare att få dispens för en åtgärd som underlättar för jordbruket – under vissa förutsättningar. Åtgärden ska behövas för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark, och biotopskyddets syften fortfarande kunna tillgodoses (att samma typ av biotop och naturvärdena kopplade till den fortfarande finns kvar på annat håll i landskapet).

Tidigare har det funnits ett beräkningsverktyg för Länsstyrelserna att använda vid dispensprövning, som var framtaget av Jordbruksverket. Men det lades ner 2020. Naturvårdsverket har uppdaterat sin vägledning om dispensprövning av åtgärder som underlättar för jordbruket: Tillämpning av 7 kapitlet 11 b § miljöbalken 1998:808” som stöd för Länsstyrelserna. Det kan vara bra att titta i denna för att förstå vad man som sökande ska ta upp. Tänk på att räkna så mycket som möjligt på egna siffror och förutsättningar i ansökan, för att visa på vinsterna för ditt jordbruk som igenläggningen av diket skulle innebära. Ta upp alla fördelar du kan se (exempelvis att mindre areal vändteger ger ökad skörd per hektar). Ett bra underlag underlättar för Länsstyrelsen att i sin bedömning kunna väga in nyttan för jordbruket och kunna bevilja dispens.

Länk till vägledningen: [Vägledning biotopskyddsområden \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se)

3. Ett enskilt dike ligger i gränsen mellan åker och skog, och har vuxit igen helt. Är det möjligt att istället göra ett nytt dike en bit in på åkern? Är det ny markavvattning?

Det kan vara lämpligt att flytta ett dike om det är dyrt och besvärligt att underhålla, eller om det ligger nära träd eller en byggnad som du inte vill påverka.

Det är en vattenverksamhet att flytta på diket, och om det inte är uppenbart att varken enskilda eller allmänna intressen påverkas negativt så krävs tillstånd. Däremot är det inte troligt att det är ny markavvattning att gräva ett nytt dike i närheten. Markavvattningen är ju redan gjord sedan tidigare. Är det ett enskilt dike som är helt igenväxt skulle det kanske kunna definieras som ny

markavvattning, men berörs bara en fastighetsägare kan länsstyrelsen ta beslutet. Det borde vara lätt att motivera då du tillför en ny vattenyta.

4. När får jag ändra i en dikesprofil och vad måste jag göra då?

Profilen visar bottennivå och bottenlutning. Att hålla fast botten ingår i normalt underhåll. Om du skulle vilja fördjupa botten, så är det troligen tillståndsplikt och definierat som ny markavvattning. Om det bara berör en fastighet så kan länsstyrelsen kan ge tillstånd, men om fler fastigheter berörs måste domstolen pröva det.

Detsamma gäller slänterna. Det du kan göra utan tillstånd, förutom underhåll, är att återställa sektionen om slänter rasat eller eroderat. Vill du däremot ändra på bottenbredd och slänlutning så är det en vattenverksamhet.

5. Får jag anlägga en våtmark på båtnadsmark utan tillstånd från styrelsen?

Båtnadsområdet var bara ett hjälpmedel som togs fram för att se vem som skulle vara med och betala när förrättningen tillkom. Förrättningen (tillståndet) avser den gemensamma vattenanläggningen. Det är alltså ingen skillnad om våtmarken placeras i eller utanför båtnadsområdet.

Anlägger du en våtmark som ligger nära diket och som påverkar tillgänglighet eller på annat sätt fördyrar underhållet så måste du kontakta och göra en överenskommelse med styrelsen. Det är även viktigt att titta på påverkansområdet. Våtmarken höjer grundvattenytan och får inte försämra odlingsförutsättningarna eller på annat sätt orsaka skada på annans mark, till exempel genom försämrade dränering. Eller så måste du reglera ersättning för skador.

6. Får man riva ut ett dämme i ett dike?

Problemet kan uppstå om myndigheter tar beslut om att riva ut dammar som har en utjämnande funktion. Markägare nedströms kan lida skada och att riva ut dammen måste utredas även ur den aspekten. Både det allmänna och enskilda intresset kan påverkas och lida skada som gör att man inte bör riva ut en damm. Skada till följd av en sådan åtgärd ska ge ersättning. Det är den som gjort åtgärden som ansvarar för att ha tillstånd för den och som ska bevisa att den inte orsakat skadan.

7. Får man lägga rör bredvid ett öppet dike så att vattnet försvinner ur diket? Frågan uppkom som en del i ett smidigare sätt för en fastighetsägare att få avvattning, men slippa sköta ett öppet dike. Är det lagligt?

För att vattnet ska försvinna från diket krävs det nya avskärande ledningar på båda sidor om diket, och alla inkommande ledningar till diket måste kopplas in och dessutom måste ytvattnet fångas upp. Detta är betydligt dyrare än att

underhålla ett dike. Skyldigheten att underhålla finns kvar. Ett dike med litet flöde växer fortare igen och blir dyrare att underhålla.

8. Exempel från Hornborgasjön: Hur ska vi förhålla oss till andelar i dikesföretaget när det blivit ett nybildat reservat? Finns det speciella regler i underhållet av diken för naturreservatet? I framförallt södra delen är det dåligt fall utanför reservatgränsen med följd att mark blev vattensjuk, hur regleras det?

Vid Hornborgasjön finns flera förrättningar, och flera dikningsföretag mynnar ut i sjön. Det funkade när diken tillkom men nu är förhållandena annorlunda, och den södra delen är ofta vattensjuk. Naturvårdsverket gjorde ett reservat 1992, men det får inte omöjliggöra ett dikesunderhåll.

Hanteringen av framtida underhåll av vattenanläggningar ska skrivas in när ett reservat bildas. Det kan exempelvis vara hur man gör underhåll, kör bort massor, tillgänglighet, tidpunkt med mera. Det är viktigt att du och dina grannar bevakar som sakägare (dikesägare eller deltagare i ett markavvattningsföretag) att era

intressen beaktas när ett reservat bildas. Det är extra viktigt att det finns aktiva styrelser för att företräda samfälligheter när det bildas reservat.

Förutsägbara skador ska beskrivas när ett reservat bildas. I detta fall så omprövades dikningsföretag, och det betalades ut ersättning till fastighetsägare som fick blötare mark. Oförutsedd skada har man upp till 10 år på sig att anmäla. Jordbruksverket gjorde i detta fall en utredning för detta efter något år eftersom den beräkning av ökad mängd vatten som gjorts inte höll, och ersättningar utbetalades.

Vattenanläggningar för markavvattning

9. Ett dike anlades på en gård på 50-talet, men nu är gården avstyckad. Vad gäller för diket? Det finns ingen förrättning.

Om inte annat finns överenskommet så hör diket till den fastighet där det ligger, och respektive fastighet har ansvar för att underhålla diket på sin fastighet. Den som säljer ska upplysa köparen om vad som finns, och den som köper en fastighet har en undersökningsplikt.

Ofta glöms täckdiken och stamledningar bort vid en fastighetsreglering, men det är där de bör hanteras. Det är vanligt att huvudbyggnaderna styckas av. Stamdiken går ofta förbi husen för att ta hand om avloppsvatten och dagvatten, och fortsätter därefter ut på åkern igen. Det finns ofta träd vid husen vars rötter riskerar att stoppa upp i ledningar. Vill den som köper den avstyckade gården inte ha in ”bondens vatten” i trädgården, så får de lösa det själva på sin fastighet. Till exempel genom att lägga en ny ledning i kanten för att transitera

vattnet från åkern. Husägaren är dock beroende av att få släppa sitt eget vatten vidare nedströms, och ansvarar för att inte överbelasta det befintliga systemet.

10. För markavvattningsföretag finns ju dikets djup och läge fastställt i tillståndet. Men hur är det med de enskilda dikena? Vad gäller?

För underhåll är det den legala botten som gäller, oavsett om det är ett samfällt eller enskilt dike.

I tillstånd, förrättningar, anges den utformning som de samfällda dikena fick. För enskilda diken däremot saknas ofta ritningar eller dokumentation om utformningen. För att bedöma hur diket ska underhållas kan man försöka hitta tecken i diket, såsom fast botten eller inkommande ledningar, att utgå från. Man ska aldrig gräva i fast botten.

Diket kan ha fördjupats senare (efter det tillkom) vilket inte är ovanligt, och det krävdes inte heller tillstånd för det förrän 1986. Problemet med fördjupningar i både samfällda och enskilda diken, är att man behöver styrka utformningen med dokumentation. Man kan ha hjälp av till exempel att inkommande dränering bör ligga 2–3 dm över dikesbotten.

11. I ett dike vill en samfällighet förlägga en dammlucka. När vårbruket är klart så är det onödigt att vattnet fortsätter rinna bort. I området blir det ofta torrt och man kan ha nytta av att hålla kvar vattnet. Alla i dikningsföretaget är överens och har tittat på de lösningar som idag finns på flera håll, exempelvis Gotland. Vad behöver de för tillstånd?

Det är en vattenanläggning de ska göra. Om det är uppenbart att det varken skadar allmänna eller enskilda intressen så behöver de varken anmälan eller tillstånd. De intressen som finns är kanske främst samfälligheten och de har kommit överens om att de tycker att den förväntade påverkan är bra. Finns det allmänna intressen som kan påverkas?

Ett anmälningsärende kan göras men det har ingen juridisk betydelse. Alternativt kan de göra ett samråd med Länsstyrelsen. De ger utrymme för att exempelvis få hjälp att reda se om det finns allmänna intressen som man behöver ta hänsyn till.

Förvaltning samfälligheter

12. Vilka möjligheter finns att kräva in pengar från en deltagare som inte finns med i en fastställd kostnadsfördelningslängd?

Den senaste kostnadsfördelningslängden gäller. Det går att gå till kronofogden men då krävs det att det finns en giltig överenskommelse som slutits mellan rätt parter, eller att det varit uppe för beslut på en stämma inför det aktuella underhållet. För att kunna hänvisa till stämmobeslut måste det finnas bevis på att deltagaren accepterat det innan. En korrekt kallelse som tydliggör att frågan ska upp på stämman, och sen i protokollet.

13. Kan årsmötet besluta om en summa för att få kassa att använda för att köpa tjänster som kan behövas för att kunna jobba med båtnadsfördelningen?

Oavsett vad pengarna ska användas till så kan styrelsen ha en summa pengar att förfoga över. Antingen faktureras deltagarna enligt andelstal eller så kan man komma överens om att alla betalar in en summa. Det ska framgå tydligt i kallelsen till stämman att man vill ta beslut om att göra så!

14. Vad kostar det att lägga ner ett dikningsföretag?

Om alla är överens behöver det inte bli så dyrt, ansökan ska göras till mark- och miljödomstol. Observera att det är samfälligheten som försvinner. Diket finns fortfarande kvar och måste underhållas. Istället för att gemensamt ansvara för underhållet läggs et på enskilda fastighetsägare.

15. Vi är fem deltagare i ett dikningsföretag som funnits sedan 1939, men idag finns ingen styrelse. Tre av oss är aktiva fastighetsägare som tänker underhålla en del av sträckan nu i vinter. De andra två deltagarna har endast mindre andelar enligt vår kostnadsfördelningslängd. Den ena är en hästgård och som inte visste att de blev deltagare i samfälligheten när de köpte gården. Måste vi tillsätta en styrelse och ha ett möte där vi fattar beslut om underhåll för att ha rätt att debitera de övriga två? Finns det någon nackdel förutom kostnaden, att inte involvera övriga?

Samfälligheten är en juridisk person, och lagstiftningen kräver att en styrelse ska väljas om det är fler än två deltagare. Sen är det styrelsen som beslutar om ett underhåll ska utföras. Innan det görs ska en debiteringslängd framläggas: styrelsen ska berätta om vilken sträcka som ska underhållas, vad kostnaden uppskattas till och göra en kostnadsfördelningslängd. Att välja en styrelse behöver inte vara svårt men alla fem deltagare måste kallas till sammanträdet, och på rätt sätt avseende kallelsens utformning och att den går ut till alla deltagare.

Eftersom det inte finns någon styrelse i ert fall så finns inte heller något styrelsebeslut på att utföra underhåll. Därmed har ni ingen rätt att begära att de två övriga deltagarna ska betala för sin del av underhållet enligt kostnadsfördelningslängden. En nackdel, förutom er ökade kostnad, med att underhålla utan att ha valt en styrelse är att ni blir personligen ansvariga. Om underhållet av diket görs på ett sätt som strider mot tillståndet eller miljöbalken, eller om något händer vid underhållet och skada uppstår blir ni tre ansvariga. Oförutsedda kostnader kan då inte heller fördelas.

16. På årsmötet är en deltagare emot en föreslagen åtgärd i dikningsföretaget. Kan en enskild deltagare hindra en åtgärd?

Nej. De flesta dikningsföretag är tillkomna enligt 1918 års vattenlag och då är det styrelsen som bestämmer. Det enda man röstar om är hur styrelsen ska se

ut, sen har styrelsen mandat att själva bestämma om underhållet. Styrelsen ska däremot inför ett planerat underhåll kalla till årsmöte. På detta ska de framlägga en debiteringslängd, det vill säga vad det kommer att kosta, samt vilka marker de behöver gå in på.

Ytterst få markavvattningsföretag har tillkommit efter 1983, men om de har det så lyder de under Lagen om förvaltning av samfälligheter. Ett äldre företag kan också av någon anledning ha begärt att få ändra till den sortens förvaltning. Om så är fallet är det annorlunda, då beslutar stämman om en åtgärdsplan genom röstning.

17. Om en deltagare säger att denne inte delgetts, vad händer?

Då kan deltagaren teoretiskt neka att betala sin faktura. Om ni misstänker att en deltagare kommer att bråka om det, kan det vara lämpligt att två ur styrelsen går dit och lämnar brevet. Delgivning är möjligt, men besvärligt om man är många deltagare. Ett alternativ är att sätta in en annons i tidningen, vilket även kan vara bra om det finns många deltagare.

18. Kan en deltagare i ett dikningsföretag vägra att betala p.g.a. att denne anser att hen inte har blivit delgiven information om ett underhåll i dikningsföretaget.

Ja, om styrelsen inte framlagt debiteringslängd med mera. Detta gäller dock inte akuta åtgärder som styrelsen måste åtgärda direkt.

19. En deltagare i ett dikningsföretag bildat 1924 vägrar betala sin andel i underhållet. Deltagaren säger att en ändring i sträckningen som gjordes tidigt 80-tal är olaglig. Då grävdes ett nytt dike som kortade sträckan. Hen hotar att stämma dikningsföretaget om vi gör ett underhåll. Vad ska vi göra?

Det nya diket är en legal vattenanläggning om det utfördes före 1986. Diket ska underhållas enligt Miljöbalken av den som gjorde det. Troligtvis gjordes det av dikningsföretaget och då kan ni hitta det i protokoll, liksom skälet till varför man gjorde det. Deltagaren kan då inte neka att betala sin andel, och kan inte heller stämma er för ett underhåll som ni är skyldiga att utföra.

20. För att få göra saker tillsammans i ett dikningsföretag, behövs årsmöten och en fungerande styrelse. Vad gör vi om dikningsföretaget inte är aktivt och en enskild fastighetsägare orsakar skada för andra då denne inte underhåller diket på sin mark, och är svår att prata med. Kan vi anmäla fastighetsägaren? Hur stor chans har vi då att vinna i ett mål?

Ingår det aktuella diket i ert tillstånd så är det ert gemensamma ansvar att underhålla er det. Ni kan inte anmäla en enskild deltagare.

Om det inte finns en styrelse har ni i dikningsföretaget gemensamt ansvar att se till att det bildas en.

Är det däremot ett enskilt dike som fastighetsägaren har, så är det hans ansvar att underhålla det så att ingen lider skada. I detta fall kan ni annars anmäla honom till tillsynsmyndigheten (länsstyrelsen) för bristande underhåll.

21. Det finns flera små markavvattningsföretag i samma område. Kan vi ha en gemensam styrelse för dessa?

Det är inga problem, och det förekommer att man har gemensam styrelse. Det ni ska tänka på är att skriva bra protokoll och att hålla isär de olika samfälligheternas ekonomi. Det måste framgå att de har vars en kostnadsfördelningslängd och att beslut ibland bara gäller det ena företaget.

Det kan vara svårt att få intresserade att delta, och det blir också vanligare med markägare som inte bor på orten. Alla som är deltagare i ett markavvattningsföretag är skyldiga att se till att det finns en styrelse enligt lagen. Att samarbeta kan underlätta och det är även en fördel att ha stämma varje år för att påminna om att företaget finns även de år man inte gör underhåll.

22. Fastigheten som ingår i dikningsföretaget är såld och köparen uppdragar brister. Går det att åberopa inslag av ”dolt fel” och kräva ansvar från säljaren?

Vid en försäljning har säljaren upplysningsskyldighet, och ska upplysa den nya ägaren om att de är deltagare. Samtidigt har en köpare undersökningsplikt, så ingen av dem kan lägga ansvaret på en styrelse. En ny fastighetsägare kan även bli skyldig att betala för underhåll som gjorts året innan.

23. Vad är styrelsens och stämmans ansvar och rättigheter när det gäller fördelning av kostnader?

Juridiskt gäller senast fastställd kostnadsfördelningslängd, oftast den som ingår i förrättningen.

Styrelsen ska själva hålla den aktuell med nya fastigheter och ägoförhållanden. Det är viktigt att den aktuella läggs fram innan ett underhåll, så kommer stämman överens om att den ska användas vid utdebiteringen. Fastighetsägarna ska informera styrelsen om det sker fastighetsreglering eller försäljning.

24. Om alla berörda i ett dikningsföretag står bakom en reviderad kostnadsfördelningslängd, är det en tillräckligt formell handling att agera utifrån?

Ja. När man ska göra ett underhåll så ska debiteringslängden läggas fram på stämman. Om man gör ett undantag från fördelningslängden, som alla är överens om, så gäller den kostnadsfördelningen för just detta underhåll. Vid nästa tillfälle återgår man till den fastställda fördelningslängden, om man inte kommer överens om att använda den igen. Det är viktigt att skriva bra protokoll.

25. Flera personer i en ”studiecirkel om diken” har problem med att de inte får öppna ett bankkonto eftersom banken säger att de inte är en juridisk person utan organisationsnummer.

Ett markavvattningsföretag är en juridisk person. Det har tillkommit genom förrättning, både vattenanläggning och samfällighet, och är arkiverade i offentliga register. Ni behöver inget organisationsnummer.

Om det underlättar för er och ni vill, så kan ni ansöka om att få ett organisationsnummer hos Skatteverket. Enligt 2 § i lagen (1974:17) om ”identitetsbeteckning för juridiska personer” ska organisationsnummer fastställas för juridiska personer om de ansöker om det.

Ansökan görs på blankett SKV 8400. [Ansökan – om organisationsnummer för ideell förening \(skatteverket.se\)](http://skatteverket.se)

Till ansökan ska bifogas beslut från Länsstyrelsen, stadgar, samt protokoll från konstituerande möte eller - om föreningen är äldre - det senaste årsmötesprotokollet. Observera att de flesta samfälligheterna inte har egna stadgar utan hanteras enligt den vattenlagstiftning som gällde när de tillkom. Då anger ni bara det.

26. Finns det regler för hur stor kassa som ett dikningsföretag får bygga upp för osäkra händelser?

Nej, men tänk på att om ni har ett kapital ska det kopplas till deltagarnas respektive andelar när ni gör en åtgärd.

27. Angående röstning i samfälligheter som förvaltas enligt 1918 års vattenlag. Kursboken ”Äga och förvalta diken” (sid. 53). Här står att varje deltagare har rösträtt efter andelstal i samfälligheten, dock får det ej överstiga mer än 1/5 av det sammanlagda röstetalet närvarande röstberättigade. Och om samtliga närvarande är överens kan man använda huvudtalsmetoden (ett huvud en röst). Gäller huvudtalsmetoden enbart vid detta tillfälle, och nytt ställningstagande om detta vid kommande sammanträde?

Ja, då får man ta upp det till beslut igen vid nästa stämma.

28. Några av delägarna i ett dikningsföretag drog om diket i ny sträckning före 1986. Det skrevs in i protokoll om hur det skulle regleras. Var det ok att göra så?

De gjorde vattenverksamhet och troligen ny markavvattning, men det var inte tillståndspliktigt före 1986. Dyliga förändringar skedde ofta med Lantbruksnämndens hjälp. Även om diket ingick i en samfällighet hade den enskilde markägaren rätt att göra så. Det är avgörande att det är inskrivet i protokollet om samfälligheten ska stå för underhållet eftersom det gör att ingen deltagare kan neka till att betala idag. Även om den sträckning som gjordes har

blivit sämre än den ursprungliga så har då samfälligheten accepterat det i och med att det står så i protokollet. Står inget och det finns papper på att en fastighetsägare gjort det, är det denne som får stå för underhållet.

29. En markägare har på eget bevåg rörlagt, lagt igen och bekostat för en sträcka i dikningsföretaget. Vems är ansvaret om ett stopp uppstår?

När man rörlägger så blir det en ny vattenanläggning även om den ligger i samma läge som det tidigare diket. Om inget annat överenskommit blir ledningen tillhör till fastigheten. Det är alltså markägaren som har ansvaret för, och ska bekosta framtida underhåll. Ansvaret följer fastigheten, byter man ägare så följer alltså ansvaret med fastigheten

Det förekommer att enskilda tagit sådana här egna initiativ utan att prata med någon annan i dikningsföretaget, eller med styrelsen. Det kan också vara så att en enskild markägare bekostat rörläggning som sen övertagits av dikningsföretaget, men då ska man ha kommit överens om detta inom dikningsföretaget.

Styrelsen bör notera detta i protokoll och eventuellt på ritning så att det inte glöms bort när man till exempel byter styrelse. Det är viktigt att vara vaksam och bevaka vad som händer. Det som sker i ett markavvattningsföretag bör skrivas in i protokoll oavsett om den enskilde genomför och tar kostnaden för underhållet själv eller om man gör det i samfällighetens regi.

Följdfråga: Får man rörlägga hur som helst med tanke på miljölagstiftningen?

Flera rörläggningar skedde på 50-, 60- och 70-talen för att förbättra arrondering av fälten. Det var sällan tillståndspliktigt, och ofta gjordes det med hjälp av lantbruksnämnden (som idag övergått till länsstyrelsen).

Idag kan man inte göra det på samma sätt som förr, bland annat har vi biotopskyddet som kanske ska hanteras.

Delaktighet, andelar och kostnadsfördelning

30. Vad är alstringsbåtnad?

Båtnad är ett gammalt ord för nytta, och alstringsbåtnad är en ökad avkastningsförmåga och förbättrade dräneringsmöjligheter. Det förekommer även att alstringsbåtnad lades på fastigheter exempelvis för trädgårdar och enskilda avlopp.

Det gjordes väldigt noggranna beräkningar för att avgränsa båtnadsområden, för att hitta nyttan och bedöma inom vilka områden man fick förbättringen. Det gjordes mätningar över stora områden och framförallt utgick man ifrån nivåerna på marken. All den mark som fick förbättring, exempelvis genom att grundvattennivån sänktes, ingår i båtnadsområdet. Utifrån hur stor

förbättringen blev till följd av dikningen fick man sedan andelar. Ett riktmärke har varit att de marker som låg/ligger över fyra fot över dikets övre nivå inte ingår eftersom de inte fick någon förbättring utan redan hade bra förutsättningar för dränering.

31. Vad är brukningsbåtnad?

Brukningbåtnaden är kopplade till en minskad översvänningsfrekvens och en bättre arrondering. Arronderingen är förbättringen och minskade brukningskostnader genom en bättre form på fältet, rörläggning för att få mindre underhåll och för att minska olycksrisk m.m.

32. Några har hittat handlingar som anger "värderingslängd" respektive "kostnadsfördelningslängd" och hur de än räknar så får de det inte att stämna, värderingslängden blir 110% av kostnadsfördelningslängden.

Förrättningsmannen gjorde ursprungligen en värderingslängd med värdering av all mark.

Utifrån det fick man ett förbättringsvärde efter åtgärden, så kallad båtnad. Förbättringsvärdet angavs i kronor och är det som sedan ligger som grund för kostnadsfördelningen. I denna räknas förbättringsvärdet om till procent. Om det står kronor i handlingarna får man översätta det till procent själv. Det ska alltid bli 100 % sammanlagt.

Det man kan missa är att kolla i de olika kolumnerna. Läs noga i tabellhuvudena. Förrättningsmannen kan ha gjort någon form av reduktion för ett visst område eller ha delat in sträckan i flera avdelningar. Det kan ha varit för en dyr anläggningskostnad, sänkt värde på grund av att det inte gick att dränera fullt ut, eller av något annat skäl. Information finns förutom i tabellerna även beskrivet i förrättningsmannens utlåtande.

33. Två lantbrukare äger båtnadsmark i ett dikningsföretag och betalar sin del i underhållet. Båda har dessutom egna diken i båtnadsområdet. Vad är anledningen till att deras diken inte ingår i diknings-företag?

Det kan bero på olika saker, till exempel att inga andra än de själva hade nytta av de diken. Eller så var kostnaden för att ta upp deras diken större än nyttan. För det senare kan de ha fått reduktion av sina andelar i dikningsföretaget för egen dikning.

34. Markanvändning och fastigheter kan se annorlunda ut idag än vid förrättningen, men det är det tillståndet som utgör den formella grunden för ansvar och kostnadsfördelning. Vad gäller?

Det är tillståndet som gäller, och det kan uppdateras med nya fastigheter och ägare. Vill ni uppdatera med ny markanvändning kan det krävas ett ganska omfattande underlag med avvägningar mm. Ska någon få lägre andel får någon

annan högre andel. Detta måste motiveras och förankras. Detta hanteras som en omprövning av det befintliga tillståndet.

35. När är det läge att göra en ny värdering? I Borlänge har man gjort en omarrondering och undrar hur man på bra sätt kan göra ny båtnadsfördelning i ett markavvattningsföretag?

Det vanligaste är att man använder samma värdering som i förrättningen, och uppdaterar efter nya fastigheter. Det håller även juridiskt vid en prövning.

Båtnaden följer marken och man uppdaterar efter en ny fastighet bilden. I princip kan man ta plankartan med nya fastigheter (skriv ut i film i samma skala) och lägga över den på kartan över båtnadsområdet och fördela ägofigurerna. Om en fastighetsgräns går genom en ägofigur så dela den procentuellt mellan fastigheterna.

En ny värdering av all mark är kostsamt och görs bara i undantagsfall. Om ni är inne på en ny värdering måste hela området inventeras och kanske avvägas och det är inte värt den kostnaden. Hänsyn ska tas till t.ex. avkastning, marksjunkning eller ändrad markanvändning.

S-fastigheter, det vill säga samfälliga fastigheter som ligger över diken, tillkom ofta före 1879 års dikningslag. Finns det ett dikningsföretag så kan man oftast i princip lägga ner den gamla samfälligheten eftersom det senaste tillståndet gäller och nästan alltid har samma krets.

36. Hur gör man en ny kostnadsfördelningslängd för underhåll?

Först uppdateras värderingslängden, och sen förs detta över till en uppdatering av kostnadsfördelningslängden. Det går att göra avtal om delaktighet för till exempel vägar eller ny bebyggelse som kopplas in direkt. Fast det allra bästa är att ställa krav på att de som tillkommer och nyttjar befintligt dike fördröjer vattnet innan det släpps ut, eftersom det är kapaciteten på det mottagande diket som är det viktigaste.

37. I andelslängden för ett dikningsföretag har stamfastigheten absolut inte någon del i båtnadsområdet. Den ligger helt uppströms i avrinningsområdet, men fastigheten har det största andelstalet. Vad kan det finnas för orsak till att denna fastighet har ett av de största andelstalen?

Det kan till exempel vara en stamfastighet som delats genom en fastighetsreglering där huvudbyggnaden behållit fastighetsbeteckningen. Åkermarken kan ha fått ny beteckning eller införlivats i ny fastighet. Stamfastigheten ingår då i dikningsföretaget med samma andelstal som när dikningsföretaget bildades, trots att den numera kanske till och med ligger utanför båtnadsområdet. Det är egentligen en affär mellan köpare och säljare som ska hanteras vid fastighetsregleringen. Då ska även andelstalen regleras

och lämnas till styrelsen för dikningsföretaget. Det har fastighetsägaren ansvar för att det sker. Lantmäteriet har inte koll på detta och de är sällsynt att frågan ställs av lantmätaren.

För dikningsföretaget är det ingen ekonomisk risk. De kan skicka räkningen till den som äger fastigheten eftersom de är juridiskt ansvariga även i detta fall.

Följdfråga: Hur kan man undersöka ovanstående fråga vidare?

På plankartan syns fastigheterna med dåtida fastighetsbeteckningar. Jämför med dagens fastighetsgränser om den aktuella fastigheten finns kvar oförändrad eller om den ändrats.

Om två fastigheter slagits samman läggs andelarna ihop. Om en fastighet delats ska andelen fördelas på samma grund som när det tillkom. Olika ägofigurer knyts då till de olika delarna. Andelen (båtnaden) följer med marken. Från 60-talet började man att lägga båtnad även för andra intressen, avlopp o.s.v., men finns det brukar det stå som separat avloppsintresse.

38. Finns det några tips om hur man jämför gamla och nya fastighetsgränser? (se även fråga 11 ovan)

Ett enkelt tips är att skriva ut plankartan på film och köpa en fastighetskarta utskrivnen i samma skala. Behöver flyttas lite då och då om det är långsträckt.

Ett annat tips är att vända sig till en GIS-konsult som kan hjälpa en att georeferera in plankartan (raster) över båtnadsområdet (vektor) och be hen jämföra ägo gränser med dagens fastighetskarta. Man kan då få ut en ny lista i tabellform med procentsatser och tillhörighets-ID.

39. Om Lantmäteriet inte har koll på att markavvattningsföretagen finns, vart kan vi vända oss med frågorna? Det är många fastigheter som byter ägare och många oroar sig över hur man kan lösa frågorna om dikningsföretag.

Lantmätarna har inget ansvar så det bygger på att fastighetsägaren nämner det. Det faller under säljarens upplysningskyldighet och köparens undersökningsplikt.

40. Hur söker man aktuella fastighetsägare?

Det går att göra 5 sökningar/dag hos Lantmäteriet utan kostnad. Om kommunen är deltagare kan man be dem att ta fram fastighetsägarna. Annars får man beställa förteckningen över fastighetsägare från Lantmäteriet och betala för det.

Det är viktigt att inte bara fråga boende, utan att faktiskt fastställa att man får en korrekt förteckning över delägare. En fastighet kan ju ägas av flera.

41. Två fastigheter har försvunnit. Vem avgör hur många procent som ska fördelas?

Båtnaden, det vill säga nyttan av att det tillkom, ger varje deltagande fastighet en andel. Båtnaden följer med marken, så om två fastigheter slås samman så slås även andelarna samman.

42. En fastighet som har andelen 10 % köps upp. Den ursprungliga fastigheten har efter avstyckning endast en hustomt. Ska denna stå för alla 10 %? Om inte vem avgör frågan?

Stamfastigheten har betalningsansvaret, även om de sålt av mesta marken. Det är den som ska fastighetsreglera som ska se till att eventuella andelar hanteras korrekt, och sedan skickar kopia till styrelsen. Tills det är gjort kan styrelsen vara trygg med att skicka fakturan dit.

Om fastigheten regleras till två eller flera nya fastigheter, så får man titta i den gamla värderingslängden. Den marken som fick en förbättring av att det tillkom delades in i ett antal ägofigurer med olika värderingar. En ny fördelning utgår från dessa ägofigurer och inte efter fastighetens hela areal.

43. Om alla fastighetsägare är överens om en ny kostnadsfördelning och vill få den fastställd i Mark- och miljödomstolen, ska alla skriva under? Eller kan de räcka med att alla är kallade, och att styrelsen beslutar om ny?

En ansökan om omprövning räcker att en deltagare skriver under. Tänk dock på att det är sökande som står kostnaden, så det gäller att alla är överens först. Styrelsen har mandat att ta hjälp med en uppdatering av kostnadsfördelningslängden och att fastställa den. För att undvika att enstaka personer ifrågasätter det, så kan ni ta upp det på en stämma först och berätta att styrelsen ska göra det. Ni behöver inte, men det underlättar givetvis om alla skriver under överenskommelsen. Då kan ni använda den tills den blivit fastställd.

44. När fastigheter förändras på något sätt så ska det avgöras om hur kostnadsfördelningen ska göras på nytt. Om styrelsen gör det kan en enskild fastighetsägare klaga på det beslutet?

Det är styrelsen som ansvarar för att det finns en uppdaterad kostnadsfördelningslängd. ”Den som orsakar ska betala”, det vill säga den som säljer sin fastighet ska meddela styrelsen om försäljningen och vem den nya ägaren är, eller om det sker en fastighetsreglering. Vid en försäljning har säljaren upplysningskyldighet, det vill säga denne ska upplysa ny ägare om att de är deltagare. Samtidigt har en köpare undersökningsplikt, så ingen av dem kan lägga ansvaret på en styrelse.

Vid en fastighetsreglering ska den som beställer den hantera andelar och meddela nya ägare och styrelse. Om det hänt mycket under en lång tid, kanske

det är aktuellt att styrelsen beställer en ny kostnadsfördelningslängd och att då alla gemensamt får bekosta en uppdatering av den.

Styrelsen kan skicka fakturan till stamfastigheten så länge man inte fått in förändringar. Finns det en enskild deltagare som äger en nybildad fastighet och som vägrar att betala, krävs det att den upp-daterade kostnadsfördelningslängden fastställs av Mark- och miljödomstolen.

45. Vad kostar det att få en ny kostnadsfördelningslängd fastställd?

Kostnaden beror på vad som hänt i området med fastighetsregleringar, och om ni kan göra det själva eller behöver ta hjälp. Förutom utredning tillkommer domstolens kostnader. Om domstolen tar det som ett stämningssmål eftersom inga andra berörda finns, kan det kosta 500 kronor. Idag väljer flera domstolar att annonsera det som vanliga ansökningsmål, och annonser kan kosta 10–15 000 kr.

Underhåll

Underhåll regleras dels i befintliga tillstånd och dels i vår lagstiftning. Vad som gäller och vilka miljöhänsyn du ska ta kan du läsa om i Jordbruksverkets ”Underhåll ditt dike för ett rikare odlingslandskap”.

46. Om jag vet att grannen inte vill dika, tar jag då kontakt med länsstyrelsen som ger mig tillstånd?

Det är viktigt att använda rätt ord för att det inte ska misstolkas:

Om du menar dika = underhåll, så behöver du inget tillstånd, däremot ska du anmäla om det finns risk att fisket påverkas negativt.

Underhåll = underhåll av din vattenanläggning, t.ex. dike eller rörledning, Miljöbalken pratar om din skyldighet att underhålla, och är det ett samfällt dike har ni även en stark rättighet att underhålla.

Om du menar dika = fördjupa, det vill säga att gräva i fast botten, definieras det oftast som ny markavvattning. Samma sak om du vill anlägga ett nytt dike. Då måste du ha både dispens och tillstånd för ny markavvattning. Detta ansöker du om hos länsstyrelsen.

47. Två grannar har ett mycket eftersatt dike emellan sig. Den ena grannen hugger ned sly och mindre träd i dikets kanter, och gör ett underhåll utan att prata med grannen. Har han enligt lagen rätt att göra detta?

Ja, på sin sida diket. Men det är bra att prata ihop sig. Om ett dike inte ingår i en förrättning eller annan överenskommelse så betraktas det som tillbehör till den fastighet där den fysiskt ligger. Det är fastighetsägaren som ansvarar för det och som ska stå för underhållet. Ligger diket i en fastighetsgräns så äger de båda fastigheterna diket tillsammans, 50 % vardera. De bör givetvis prata med

varandra först. Teoretiskt kan var och en sköta sina slänter, men det är ju mer praktiskt att göra det tillsammans, samtidigt som de då underhåller den vattenförande sektionen. Det vill säga tar bort slam på botten och vegetation som dämmer. Den som gjort underhållet utan att prata med sin granne kan inte heller kräva pengar för det av grannen sedan.

Liknande gäller om det är ett samfällt dike. Om en enskild deltagare gör ett underhåll får denne stå för kostnaden själv. Det är bara när en styrelse beställer underhåll som alla måste vara med och betala enligt sina andelar.

Följdfråga: Om han pratar med grannen och denne säger nej, kan grannen stoppa underhållet?

Han kan få rätt enligt lagen att gå in på annans mark och underhålla andras diken om du lider skada. Då får du också själv stå kostnaden. Om han förstör något hos grannen ska han ersätta det.

48. En samfällighet har fördjupat sitt dike vid ett underhåll. Det var ju inte bra men det gjordes innan 1986. Har det någon betydelse att det är i en samfällighet?

Har diket fördjupats på en längre sträcka betraktas det som en ny legal vattenanläggning i ett djupare läge, eftersom det är gjort innan 1986. Den ska underhållas enligt miljöbalken, och det kan ju vara många som är beroende av det djupare läget. Det var inget konstigt att fördjupa diken före 1986, utan även något som staten medverkade till igenom lantbruksstyrelserna. Sen var det dessutom så att tillståndet angav det djup som deltagarna minst skulle underhålla till. På den tiden var det inget problem att fördjupa, utan det var mer en ekonomisk fråga vad de skulle vara ansvariga för. Det innebär att det redan när det tillkom var en djupare botten än den som fastställdes i förrättningen.

Det har ingen betydelse att det är i en samfällighet. Det är bra om det på något sätt går att visa på att det var samfälligheten som gjorde fördjupningen, eller att det finns protokoll eller fakturor på att de underhållit sträckan senare. Det visar att de var överens om det, och att det är deras gemensamma ansvar att fortsätta underhålla diket till det djupare läget.

49. Finns det några generella råd och tips om salixodling nära diken?

Det ska gå att komma åt diket för att göra ett underhåll. Om salix orsakar skada i slänten eller hindrar dig från att komma åt diket måste du påpeka det.

Fastighetsägaren har ansvar för att det som hen gör på sin mark inte skadar någon annan, och en samfällighet har ett ansvar att bevaka sitt intresse. Ni kan behöva ta ner träden närmast diket vid ett underhåll, och då ska ni betala ersättning.

Det är vanligt att rekommendera 6–10 meters avstånd från diket vid trädplantering, staket med mera. Ta upp det på er stämma och diskutera ett gemensamt förhållningssätt. Ibland står i handlingarna att fastighetsägare är skyldiga att ta ner träd inom visst avstånd från diket innan underhåll, att man annars blir debiterad kostnaden.

Om ni har rörlagda diken, så kommer de ganska snabbt att fyllas med rötter. Ni har ansvaret att underhålla och byta ut rören, men sen kan ni stämma salixägaren för skador och merkostnader. Det hanteras då som civilrättslig process.

50. På många platser är trädvegetationen omfattande, kan hindra framkomlighet. Om träden står utanför slänten är det generellt fastighetsägarens ansvar. Är det alltid, generellt dikningsföretaget som ansvarar för träd närmast vattendraget?

Ja. Samfälligheten ansvarar för diket mellan släntkrön. Här är de ansvariga att ta bort träd och annat som kan orsaka dämning och påverka kapaciteten i diket. Den tillståndsgivna vattenanläggningen ska hållas fri.

51. Två markägare har åkermark som gränsar mot varandra. Mellan fastigheterna har de ett eftersatt dike som de delar ansvaret över. Meningskiljaktigheter kring sparandet av träd. Vad gäller för träd bredvid diket? Hur många får stå kvar på grannens dikeskant?

Ett dike är området mellan dikeskrönen, det vill säga slänter och botten. Ett samfällt dike är därför reglerat mellan släntkrönen och det är det område som samfälligheten förfogar över. Träd på slänter och botten är samfällighetens ansvar.

Träd intill diket tillhör markägaren och ligger utanför samfällighetens område. Man kan få rätt att ta bort dem för att komma åt vid underhåll. ”Veden tillhör markägaren” enligt lagen. Om markägaren inte ger tillåtelse till att ta ner träden så kan man gå till domstol och få ett beslut. Man kan dock behöva betala eventuella skador som uppkommer på marken till följd av arbetet.

Det bästa är om man har en stående punkt på stämman och kommer överens om hur man hanterar träd nära diket, att inte plantera för nära diket, att varje markägare har ansvar för att ta ner träd som hindrar underhåll.

Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet. Om man inte får respons från en markägare så påtala att man kommer att gå till Länsstyrelsen. Då får de i sin tur få kräva underhåll. Via domstol kan man även få rätten att gå in på annans mark, men då får man själv stå för kostnaden.

52. Rensmassorna från diket är oftast bara till besvär men när det är fråga om mulljord är det plötsligt ett värde i att sälja som matjord. Finns det någonstans reglerat i lagtext hur dessa ska fördelas?

Att göra ett underhåll och hantera rensmassor från detta åligger styrelsen.

Underhållet ligger inom styrelsens mandat så det är ni som bestämmer. Rensmassorna kommer ju från er gemensamma vattenanläggning. Vill ni köra bort dem och sälja så kan ni göra det. Den ersättning ni får kommer alla tillgodo eftersom det blir en intäkt som gör underhållet lite billigare.

Det vanliga är att lägga upp massorna på varannan sida varannan gång. Markägarna ska få besked innan om det, och på en stämma bestämmer ni om var och en ska plana ut dem eller om ni ska köra bort massorna och dela på kostnaden enligt andelstal som det övriga underhållet. Beroende på hur det står i ert tillstånd så kan en enskild fastighetsägare kräva ersättning om rensmassorna "skadar" hans mark. Det är som om ni behöver ta ner träd, då tillhör "veden fastighetsägaren" om ni inte kommer överens om att ni ska ta hand om den.

53. Finns det några regler för hur rörlagda ledningar ska underhållas i samfällda företag?

Det är samma sak med alla vattenanläggningar. De ska underhållas i enlighet med miljöbalken och tillstånd. Det är inte lika enkelt att hålla koll på en rörledning som i ett öppet dike. Ni bör årligen titta i alla brunnar och slamsuga vid behov.

Följdfråga: Att lägga nya rörledningar är dyrt. Finns något stöd till detta?

Nej, det finns inget stöd till enskilda rör, ledningar, diken. Om ni har en lång rörlagd sträcka är det en stor investering att byta ut den. Då kan ni fundera över om ni istället vill ha ett öppet dike. Det kan det eventuellt finnas stödmöjligheter för.

54. Hur ska vi reglera kostnaden för att hantera jordmassorna vid ett underhåll?

Ibland står det mer i tillståndet, men enligt lag får massorna läggas på närmsta strand. Vanligen läggs det varannan gång på varannan sida. Det är viktigt att ni på en stämma kommer överens hur ni ska göra. Till exempel om ni gemensamt ska forsla bort massorna eller plana ut dem när de torkat. Eller om var och en ska göra det.

55. Länsstyrelsen har synpunkter på rensmassor på betesmark, och hos lantbrukarna finns en oro för att man mister stöden. Finns regler för hur länge rensmassor får ligga kvar?

Rensmassor ska läggas upp en bit från diket för att torka. Det är alltså ett tillfälligt upplag av massor. Vilken sorts betesmark det är kan påverka Länsstyrelsens syn på rensmassorna. De kan dra ner stödarealen ett år om marken inte sköts enligt skötselkraven. Ha en dialog med Länsstyrelsen om det bästa sättet.

Minimikraven för gårdsstöd kopplat till åkermark är att den inte får växa igen eller försumpas. Där har undantag gjorts även för underhåll i Natura 2000.

56. Kan man gå in och göra ett underhåll på grannens fastighet?

Ja, men försök först att komma överens. Får du en skada på grund av bristande underhåll av grannens dike, ger lagen dig rätt att gå in på hans fastighet och göra ett underhåll. Om du gör det får du dock betala underhållet själv om ni inte kommit överens om annat. Du kan även gå via domstol och få rätten att gå in på annans mark för att underhålla.

Du kan också anmäla till tillsynsmyndigheten (länsstyrelsen) om du lider skada på grund av att grannen inte underhåller sitt dike. Du beskriver skadan, att du påtalat det för grannen men att denna vägrar rätta till problemet. Då får länsstyrelsen skriva till markägaren ifråga och påtala att han har en underhållsplikt.

57. En nybliven fastighetsägare som ofta får översvämning på sin mark, upptäckte att grannens björkodling gick rakt över det rörlagda diket nedströms. Björkarna har planterats för 20 år sedan, och de stoppar upp vattnet. Vad ska han göra?

Underhållsskyldigheten gäller. Lider du skada kan du anmäla det till länsstyrelsen som tillsynsmyndighet, om ni inte kan komma överens med grannarna om att underhålla diket. Fotografera översvämningarna och beskriv hur man lider skada av det bristande underhållet. Se även föregående svar.

58. En fråga som dyker upp när man lämnar kustlandskapet och kommer till inlandet är vilka rättigheter och skyldigheter ägare av enskilda eller samfälliga diken har när diket passerar genom skogsmark. Har skogsstyrelsen rätt att ställa särskilda krav på skötseln av diket när dess huvudsakliga syfte är att avvattna åkermark som finns i skogslandskapet? Skogen har ju oftast tillkommit efter att diket anlades genom att betesmarker planterats.

Det finns markavvattningsföretag inom skogsmark också, och samma sak gäller för dem som för de i jordbruksmark om de är tillkomna med förrättning. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet. Även för enskilda diken som avvattnar åker gäller skyldigheten att underhålla dem.

Skogsdiken som är grävda vid plantering och sen ska tillåtas växa igen, ska däremot inte underhållas. Om nåt behöver göras där är skogsstyrelsen tillsynsmyndighet.

59. Vad gäller när det är gamla betesmarker som planterats igen? Biotopskydd hävdas ofta, trots att diken avvattnar jordbruk. Skogsstyrelsen har ofta svårt att förstå att diket egentligen avvattnar åkermark.

Biotopskydd gäller om du ska göra en åtgärd, till exempel rörlägga diket. Biotopskydd gäller däremot inte för underhåll av diket som avvattnar åkermark. Om underhåll krävs för att upprätthålla en biotop så ska det göras, det är ju i detta fall biotopen dike i åkermark som skadas. Du har alltså skyldighet att underhålla även i skogen. Skyldigheten att underhålla diket är reglerat i miljöbalken och kan inte avtalas bort. En dålig dränering ökar risken för växtnäring förluster och negativ klimat- och miljöpåverkan.

För ett enskilt dike där ingen gjort underhåll på länge, kan det hävdas att det uppstått ett nytt naturtillstånd. Oavsett så är det viktigt med kontinuerlig tillsyn, och att ni gör underhåll när det behövs. Hellre små punktinsatser ofta, än stora insatser mer sällan.

Jordabalken anger att man inte får göra något på sin fastighet som skadar en granne. Om en markägare planterat skog som gör det omöjligt att avvattna nån annans åker, så kan det även hanteras som ett civilrättsligt mål med ersättningskrav.

60. När kan man hävda att det uppstått ett nytt naturtillstånd?

Det kan bli aktuellt vid enskilda diken som inte underhållits på lång tid och där omgivande mark ändrats, till exempel att det blivit blötare. Om ett dike växt igen kan Länsstyrelsen besluta om att det inte får underhållas. Om grannen anser att denne lider skada men Länsstyrelsen stoppar så blir det problematiskt. Beslutet kan överklagas men det är svårt att ta den striden för markägare.

Det kan däremot inte hävdas för en tillståndsprövad vattenanläggning. Då måste den först rivs ut genom en ansökan till mark- och miljödomstolen. Det är först då du slipper underhållsskyldigheten.

(Kommentar: Begreppet nytt naturtillstånd finns inte i Miljöbalken, det är en definition som Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen tagit in. Begreppet skulle behöva definieras, Länsstyrelsen har ibland satt stopp där diken inte underhållits på 20 år medan Skogsstyrelsen kan anse att 70 år är okej för skogsdiken.)

61. Är underhåll per automatik en vattenverksamhet som ska anmälas till Länsstyrelsen innan man påbörjar det?

Nej, vanligt underhåll behöver inte anmälas. Underhåll ska enligt MB 11:15§ bara anmälas om det finns risk för att fisket skadas. Då kan Länsstyrelsen ha synpunkter på tidpunkten när underhållet ska ske, och ge råd om försiktighet.

Att göra en fördjupning är inte underhåll utan det är en ny vattenverksamhet, och det kan bedömas som ny markavvattning. Om det inte är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen kan skadas så ska det anmälas eller tillståndsprövas.

- 62. Vad gäller vid underhåll där markytan sjunker genom bortodling? Är det ok att gräva så att djupet på diket upprätthålls? Är det någon skillnad på om det är ett samfällt eller enskilt dike? (2018 såg man hur marknivån sjönk i mossmarker, ibland är dikesbotten till och med över markytan på odlingsmarken.)**

Det är inte okej att gräva så att djupet upprätthålls, och det är ingen skillnad om det är ett enskilt eller samfällt dike.

Förrättningen, det vill säga tillståndet, reglerar utformningen. Det reglerar inte vattenstånd eller funktion. Samfälligheten har bara ansvar att underhålla, inte att fördjupa.

- 63. Om man fördjupar diket så är det en ny vattenverksamhet, se fråga 14, och det kan bedömas som ny markavvattning.16. Min fastighet är omgiven av åkermark. När det kommer mycket regn rinner vattnet in i min trädgård och skadar gräsmatta, häckar mm. Vem bär ansvaret för detta?**

Vattnet ska kunna rinna den naturliga vägen, från högre mark till lägre mark. Du får inte göra något på din fastighet som kan stoppa upp det naturliga vattnet. Vill du stoppa ytvatten kan du lägga ett avskärande dike inne på din tomt och leda det i ytterkanten av tomten.

Problemet kan även bero på att du har rörledningar på din fastighet som är för små eller som du måste underhålla. Det kanske finns stora träd på tomten vars rötter satt igen ledningar.

- 64. Hur ska vi kunna underhålla vårt dike om vi inte kommer ut med maskiner? Vi har gamla torvmarker där maskinen sjunker.**

Det finns lättare maskiner med breda band och utjämningsplattor, men de är inte alltid tillgängliga hos entreprenörer. Det finns även pontonmaskiner och stockmattor som kan läggas framför maskinen, men ofta är det dyrt med särskilda lösningar.

Om det är gamla torvmarker är det kanske inte så mycket att underhålla? Kanske skulle det krävas en ny markavvattning om ni vill kunna fortsätta att odla på marken.

- 65. Hur gör man i skogen när det finns underhållsbehov i diket?**

Här är det blandat jord-och skogägande, som i stor del av landet.

Vattenanläggningen kan vara samägd eller enskild, och ha anlagts för att dika ur skogen eller tidigare betes-/åkermark som planterats eller växt igen. I vattenanläggningar på jordbruksmark så har du rätt att gå in och rensa diken på annans mark om det uppkommit ett dämme som hindrar avrinning och orsakar skada på din mark, men hur gör man i skogen? Eftersom det är skog, växer det träd och sly vid kanterna, så man kommer

inte fram med maskiner. Hur gör man – man får ju inte hugga ner andras träd?

Är det ett markavvattningsföretag gäller samma som utanför skogen. Är det ett enskilt dike för markavvattning så gäller underhållsskyldigheten enligt miljöbalken. I båda fallen kan du få rätt att gå in och rensa diken på annans mark om det orsakat en dämning och skador på din mark. Är det ett skogsdike hanteras det genom samråd med Skogsstyrelsen. Om det är ett dike som ska underhållas så måste träd och sly tas bort. Om det görs så tillfaller veden, dvs träden, fastighetsägaren.

Nedan har vi delat upp din fråga- och svarat utifrån olika förutsättningar:

- a. **Bara skog** (både diket och fastighet nedströms). Då är det ett skogsdike. Hanteras av Skogsstyrelsen [Bruka skog/Dikning \(skogsstyrelsen.se\)](http://Bruka%20skog/Dikning%20(skogsstyrelsen.se))
- b. Diket i skogen är ett **samfällt dike som tillkommit för markavvattning**. Då finns ett tillstånd och samfälligheten har underhållsskyldighet.
- c. Diket i skogen är ett **enskilt dike som tillkommit för markavvattning**. Ägaren har underhållsskyldighet.
- d. **Enskilt intresse (skog) uppströms, underhållsbehov av dike nedströms som markägaren inte vill underhålla.**

Alla åtgärder och eventuella planerade tillfälliga avrinningsdiken ska ju vara med när man anmäler till exempel planerad avverkning i skog. Men ska en skogsplantering lyckas måste avvattningen fungera - diket nedströms måste underhållas för att avleda överskottsvatten från skogen. Angränsande grannen är inte är införstådd med det, vad gör vi?

Förklara och visa underhållsbroschyren (Underhåll ditt dike för ett rikare odlingslandskap) och paragrafen att de är skyldiga underhålla.

Tillsynsmyndigheten kan anmoda att grannen ska underhålla. Du har rätt att gå in på annans mark och ta bort t.ex. sten och träd som dämmer. Men prata först med markägaren om hur det bäst kan lösas, sedan kan du kontakta Länsstyrelsen, och om markägaren vägrar underhålla kan man gå via domstol.

Är det ny skog och annan skog med skogsdike nedströms så hanteras det av Skogsstyrelsen.

- e. **Allmänt intresse kring diket nedströms. Fråga som ovan, men: Hur blir det om det är någon typ av naturskyddad skog nedströms, där dämmen ska vara dämmen?**

När någon lider skada uppströms så ska man underhålla nedströms. Underhållsskyldigheten anges i lagen och kan inte avtalas bort.

Om det finns ett allmänt intresse som är tillräckligt stort i skyddsvärde så kan myndigheten ta beslut om att lösa in mark, och riva ut vattenanläggningen så att underhållsskyldigheten försvinner och nytt tillstånd skapas.

66. Är det möjligt att underhålla ett dike i ett naturreservat?

Ja du har fortfarande underhållsskyldigheten, och rättigheten om du har tillstånd (förrättning). Det framtida underhållet ska vara hanterat av länsstyrelsen i samband med att naturreservatet inrättas, och där ska det stå vilka ev. villkor som ska reglera ett framtida underhåll. Till exempel tidpunkter när du inte får göra planerat underhåll (akuta insatser görs i samråd), eller att länsstyrelsen står för merkostnaden att köra bort rensmassor. Den som äger diket är sakägare när det inrättas, men ofta glömmer länsstyrelsen bort det, och den som äger diket glömmer bort att bevaka sitt intresse.

Har du ett markavvattningsföretag så gäller det tillståndet över naturtillstånd och Natura 2000.

Däremot ska du ändå beakta de allmänna hänsynsreglerna och göra underhållet på bästa sätt. Det enda som gäller över tillståndet är Artskyddsförordningen där ingen övergångsbestämmelse skrevs in. Det innebär att om det finns musslor eller salamander i diket så måste du begära dispens.

4§ i Artskyddsförordningen har en lista på de arter som kräver dispens. För övriga arter gäller

generell hänsyn. Länsstyrelsen har på sin hemsida kartor eller listor över vart arter finns registrerade, de kan inte kräva att ni gör stora utredningar för att undersöka om det finns i ert område.

67. Följdfråga: De som har enskilda diken och försöker gå igenom den checklista som med skyddade arter inser snabbt att det är svårt som lekman att avgöra. Vilket kunskapskrav kan man ställa på den enskilde?

Länsstyrelsen har dubbla roller. De är tillsynsmyndighet men de företräder även det allmänna intresset och ska kunna upplysa om de vet att det finns arter från artskyddsförordningens lista i närområdet för diket. Eller hur du ska kunna göra ett underhåll på bästa sätt enligt hänsynsreglerna.

68. Vad gäller för skyddade arter?

Om det är arter med artskydd så måste du ha dispens innan du gör ett underhåll. För övriga fridlysta arter så gäller att du inte avsiktligt får skada dem, men de får heller inte försvåra för jordbruket. Allmänna hänsynsreglerna i Miljöbalken måste alltid beaktas.

Om det gäller anmälan av underhåll för att fisket riskerar att påverkas negativt, så ska du anmäla det till länsstyrelsen som kan ha synpunkter på tidpunkt och tips om hur du ska genomföra underhållet. Från början var lagstiftningen

inriktad på fisket men nu räknas även andra blötdjur in, exempelvis salamander.

69. Det är länge sen senaste underhållet, och det har växt upp träd i rensmassorna och nära diket. Vad gäller, och är det skillnad på om det är ett dikningsföretag eller ett enskilt dike?

Det har ingen betydelse om det är ett enskilt eller ett samfällt dike. Orsakar träden en dämning så måste de tas bort. Tänk på att informera markägare innan ett underhåll om du behöver gå in på deras mark.

Ved från träd som står längs diken ska tillfalla fastighetsägaren. Om ni måste ta bort ett stängsel, ta ner ett träd med mera ska ni ersätta den som äger det. Sätta tillbaka stängslet, lämna veden till fastighetsägaren, återplantera eller betala för det.

Är det samfällt dike så kom överens på en stämning hur ni ska hantera det. Det är bra att ha stämning varje år även om man inte skall underhålla. För att påminna om ansvaret att till exempel inte sätta ett staket på ett sätt som fördyrar underhållet, eller att man har ansvar för att ta bort uppväxande träd.

70. Kan länsstyrelsen kräva att vi ska spara träd för att skugga diket?

Nej, ni har skyldigheten att underhålla enligt miljöbalken, och ni ska ta bort träd som orsakar dämning eller erosion. Har ni tillstånd så har ni en definierad sektion som ska hållas fri. Ni kan också behöva ta bort träd för att komma åt diket för att göra underhåll. Däremot kan det vara bra för er egen del att spara träd som ger en beskuggning om det går.

71. Vi har ett dike som via andra diken nedströms till slut mynnar i en sjö inom Natura 2000. Finns det risk att vårt underhåll orsakar grumling och fara för fisket i sjön så vi ska anmäla det? Oavsett hur långt nedströms sjön ligger?

Om det är risk för att fisket påverkas ska ni anmäla, men ni ska utgå från det diket ni underhåller. På väg mot sjön sker en utspädning med avståndet, och det finns även annat som stoppar upp sediment på vägen. Hur långt sediment förflyttas beror också på vilka jordarter som finns i området.

Vad vill man skydda i Natura 2000? Det har betydelse för hur ni resonerar om påverkan från underhållet. Ta kontakt med länsstyrelsen och meddela att det kan bli viss grumling. Man kan exempelvis sätta upp dukar för att stoppa upp grumlingen. Har ni vandrande fisk så ska ni göra en anmälan, och de allmänna hänsynsreglerna i Miljöbalken ska tas hänsyn till.

72. Något som ofta dyker upp i diskussionen är frågor om rätten/behovet/skyldigheten att underhålla i förhållandet till allt möjligt inom Miljöbalkens område. Sen har vi Livsmedelsstrategin och vattendirektivet. Hur vi ska bevaka att dikesfrågorna hanteras klokt?

Ni ska ha med er att skyldigheten att underhålla finns i lagen oavsett om diket är tillståndsprövat eller inte. Om länsstyrelsen motsätter sig underhåll så har vi fått livsmedelsstrategin som ett förstärkt argument.

När vi pratar om vattenanläggningar så pratar vi om kvantitet, inte om kvaliteten i vattnet. För diket handlar det om att avleda en viss mängd vatten, det vill säga kapaciteten, och dikesföretaget har inget ansvar för kvaliteten på vattnet i diket.

Sambandet mellan dikesunderhåll och vattenkvalitet är ändå viktig att förstå. Sediment som ackumulerats i diket är ofta fosforrika och kan läcka och bidra till övergödning. Att ta upp sedimenten och sprida ut dem på åkermarken, som man gör vid underhåll av diket, är inte bara till nytta för grödorna utan även för vattnets kvalitet. När det ligger sediment på grusbotten så förbättrar man även för fisken genom att ta bort det.

73. Varför är det bra med våtmarker om det inte är bra med diken som växer igen?

Våtmarker och diken fyller helt olika funktioner och har helt olika påverkan. Det är inte alltid bra med våtmarker som växer igen, men det påverkar kanske bara den egna fastigheten och ingen annan lider skada.

Diken ska ju kunna transportera överskottsvatten ut till recipient för att möjliggöra odling men även bebyggelse och infrastruktur. Diken kan ha betydelse för stora områden.

Skyldigheten att underhålla kan åberopas om någon lider skada. Det gäller alla vattenanläggningar, både våtmarker och diken och oavsett om de har tillstånd eller inte.

74. Hur hanterar man grumling nedströms vid underhåll?

Grumling till följd av underhåll är ett kortvarigt problem, men det kan behöva minimeras om det finns fisk eller andra blötdjur i vattnet. Att tidigt stoppa erosion av slänter, detta är ju ett förebyggande underhåll. Att underhålla etappvis och underhålla en sida i taget. I vissa fall kan ”skärmar” sättas upp nedströms för att fånga upp partiklar, halmbalar fyller samma funktion.

Lönsamhet

75. Finns det kostnadsberäkningar eller några exempel som visar när och hur det lönar sig att ta kostnader för underhåll av diken/förvaltning utifrån ökade skördar, minskad brukningskostnad, mindre känslighet för torka och översvämning eller liknande?

Har du ett tillstånd så måste du följa detta, oavsett vad underhållet kostar.

En uppskattning i grova drag, som brukar användas i vissa sammanhang, är att 10 cm högre vattenstånd ger 10 % lägre skörd. Med 50 cm slam i botten skulle det motsvara ca 50 % lägre skörd i snitt och på 100 ha blir det 500 000 kr/år. Kanske är det överdrivet. Den generella rekommendationen är att underhålla när det är mer än 20 cm slam, vilket borde ha sin grund i ekonomiska beräkningar. Det är svårt att få fram exakta siffror. Det går att beräkna värdet av att gå från exempelvis 3 års återkomsttid av en översvämning till 10 års återkomsttid, som kanske är vad diket dimensionerats för. Men eftersom värdeförlusten av en viss översvämning eller högvatten beror på när den inträffar på året så blir det komplext.

Exempel på förenklad kalkyl för dikesunderhåll från Markus Hoffman (LRF): Ett ofta använt kostnadsintervall för att underhålla ett dike är 10–20 kronor per meter. Om det krävs förarbete med att röja bort träd eller efterarbete med att flytta rensmassor ökar kostnaden. Om ett 500 meter långt dike skulle kosta 10 000 kr att underhålla och varaktigheten är 10 år är årskostnaden cirka 1 000 kronor. Om skörden ökar 10 procent och värdet av det är 500 kronor per hektar räcker det att ett par hektar har nytta av dikesunderhållet för att underhåll ska vara lönsamt. Eller omvänt, om 20 hektar förbättras räcker det att skörden ökar med en procent.

Till det ska läggas ökad odlingssäkerhet under båda blöta och torra år. Det kan verka paradoxalt att förbättrad vattenavledning kan leda till mindre torkskador men genom tidigare upptorkning och därmed tidigare sådd hinner rötterna utvecklas djupare innan eventuell torka slår till.

Kapacitet och flöde

76. Vi har gjort ett underhåll av ett dike som så småningom mynnar ut i en större å. Vem ansvarar för eventuella skador till följd av det?

Ån ska vara dimensionerad för att ta emot det naturliga flödet från hela avrinningsområdet. Dit räknas avrinning från jordbruksmark. Den som äger ån ska underhålla den i enlighet med miljöbalken och eventuella tillstånd. Görs det så har vattenanläggningens ägare inget ytterligare ansvar.

Om den större ån nedströms inte är reglerad, fördjupad eller på annat sätt påverkad så att den har blivit en vattenanläggning, så kan nog ingen hållas ansvarig.

77. På många platser är långa sträckor rörlagda. Enstaka rör eller kortare sträcka kan utgöra tydligt hinder för effektiv avrinning. Hur görs avvägningen mellan en "akut" åtgärd i förhållande till en genomgripande översyn av hela det rörlagda systemet?

Gör du ett akut underhåll så byter du till samma dimension. Om du vill öka kapaciteten bör du räkna på olika alternativ. Ibland räcker det med en större dimension, ibland ersätta med ett öppet dike och ibland behövs en fördjupning

av botten. Detta är vattenverksamhet och kan kräva tillstånd. Ingår sträckan i ett markavvattningsföretag så krävs en omprövning av det befintliga tillståndet.

78. Vi har ett dikningsföretag. I delen längst uppströms har vi uppmärksammat tillflöden från diken och ledningar som inte är registrerade. De har varit där under lång tid. Med vilken rätt kan vi ställa krav på dem att minska sitt flöde?

Ert dikningsföretag är dimensionerat för att ta emot allt naturligt vatten, dit dränering räknas, från hela avrinningsområdet. De har alltså rätt att avleda sitt vatten via ert dike. Ni kan bara kräva åtgärder om utloppet är felaktigt så det orsakar erosion eller liknande, och om det är fråga om utsläpp av avloppsvatten.

Arrende

79. En deltagare hävdar att ett gårdsarrende automatiskt betyder ett underhållsansvar av diken enligt arrendelagen. Stämmer det?

Nej. Underhållsansvaret står inte i lagtext utan det är en fråga för respektive fastighetsägare och arrendator när de upprättar sina arrendekontrakt. Det är vanligt att man skriver in att underhåll ligger på arrendatorn och investeringar på fastighetsägaren. Men det händer lika ofta att det inte skrivs något alls, och i det fallet blir fastighetsägaren betalningsansvarig. Det är fastigheten som är deltagare i samfälligheten, inte en person.

80. Hur reglerar man kostnadsfördelningen mellan fastighetsägare och arrendator vid underhåll eller investering i dikningsföretaget? Finns det goda exempel på hur man löst det?

Arrendatorn ansvarar normalt för löpande underhåll av t.ex. täckdikesögon, brunnar, öppna diken. Vad gäller öppna diken så beror det dock rimligen på hur långt arrendet är. Är det bara ett eller tre års arrende kanske det inte är rimligt att göra underhåll på alla öppna diken. Om det fanns brister i underhållet vid tillträdet så ska jordägaren ersätta arrendatorn för förbättringar som den genomför och på samma sätt har jordägaren rätt till ersättning om skicket försämrats under arrendeperioden.

Samfällda diken betalas av fastighetsägaren som deltagare i samfälligheten, men kostnaden delvis eller helt belastar arrendatorn genom arrendeavgiften. På samma sätt som ovan ska ett underhåll i en markavvattningssamfällighet som varit eftersatt många år inte belasta nuvarande arrendator, utan att det ses som en förbättring under arrendeperioden och som fastighetsägaren därför bör bekosta. Mer info finns på [Vård och underhåll av arrendestället \(domstol.se\)](http://Vård_och_underhåll_av_arrendestället_(domstol.se))

81. Vem ansvarar för att täckdikesögon fungerar, vad bör ingå i ett arrendeavtal, finns regler som alltid reglerar när man arrenderar jordbruksmark?

Det finns en del information på arrendenämnden.se. Där står att arrendator ansvarar för löpande underhåll, av till exempel täckdikensögon, eller brunnar och öppna diken om de inte är samfälliga. Det beror också på hur långt arrendet är. Om det bara är 1- eller 3 årsarrende så är det inte rimligt att kräva att arrendatorn gör underhåll på alla diken. Man ska också besikta när man tillträder för att se om det finns brister, görs förbättringar under arrendeperioden så ska det regleras i arrendekostnaden. Brunnar ska underhållas och där beror det av jordart hur ofta det behöver göras. I samfälligheter så ska arrendatorn betala i arrendet för "sin" del i dikningsföretaget via fastighetsägaren. Man får då göra en rimlighetsberäkning av hur stor nytta man har av det underhåll som görs beroende av hur långt arrendet är. Ibland har man inte skrivit in något i arrendeavtalet om detta, men det är alltid bara fastighetsägaren som dikningsföretaget kan kräva att denne betalar sin del i kostnaden.

82. Hur man ska tänka kring hantering av kostnader för underhåll, om man inte har det reglerat i arrendeavtalet och markägaren är ovillig att lägga ner pengar på underhåll? Om man som arrendator är beredd att ta delar av den på arrendekostnaden: vad är rimligt ansvar/andel?

Hur regleringen av ansvar ser ut mellan arrendator-markägare beror av om det är ett- eller fleråriga avtal. Det är också skillnad om det är täckdiken eller öppna diken. Om det är fleråriga kontrakt har man oftast arrendesyn innan tillträdet och avträdet, och då reglerar man ansvaret för de öppna diken i samband med det.

I ett samfälligt dike är det fastighetsägaren som är deltagare och som kallas till sammanträde. Han kan ta med eller skicka arrendatorer i sitt ställe. Vanligen tar arrendator underhåll, och markägaren investeringar. Om det är en samfällighet så går fakturan till fastighetsägaren, och denne får reglera i arrendekostnaden om det är så att arrendator ska ta kostnaden.

I ett enskilt dike blir man inte lika påmind som fastighetsägare, utan det hanteras oftast av arrendatorn som sedan tar upp kostnader. Om det är täckdiken har som regel alltid arrendatorn ansvar för att se över brunnar och täckdikensögon, det löpande underhållet.

Om det inte är konkurrens om marken så är det rimligt att tänka att man får ha kvar marken, och kanske kan det då kännas mer motiverat för en arrendator att lägga ner pengar på underhåll. Särskilt med tanke på att arrendeavgifterna i såna områden ofta är låga.

Det bästa är alltid att reglera i skrivna avtal, oavsett det finns en arrendekostnad eller ej.

83. Underhåll ska enligt avtal skötas av arrendator men det sker inte. Kan fastighetsägaren beställa underhåll och sedan skicka faktura till arrendatorn?

Nej den som gör något som inte är förankrat riskerar att få ta kostnaden själv. Det gäller även om förhållandet skulle vara omvänt.

Om en markägare inte anser att en arrendator sköter det man avtalat, kan det avgöras i hyres- och arrendenämnd. Det är ett avtalsbrott och kan drivas vidare om man inte når förlikning.

Bebyggelse

84. Kan en villaägare vägra underhåll i anslutning till villaägarens fastighet? Bostadsområdet har tillkommit efter dikningsföretaget.

Historiskt var det gemensamt ansvaret självklart. Ingen byggde nära diken, och därför skrevs det inte in i handlingarna. Vid en omprövning idag av ett dikningsföretag lägger man ofta till ett villkor med restriktioner. Att ingen får bygga eller plantera träd inom 6–10 meter på varje sida diket.

De som tillåter bebyggelse, eller köper ett hus, har en undersökningsplikt att se om marken har delaktighet i ett dikningsföretag, och den som säljer mark och styckar av en tomt ska reglera andelstal och lämna till styrelsen. Då får också nya fastighetsägare informationen. Fastighetsägaren har ansvaret att ta hänsyn och hantera det i sin ansökan om bygglov.

Rent formellt finns utrymme i MB att tvinga sig in på fastigheten för att underhålla diket, eftersom dikningsföretaget har ett ansvar att sköta det tillstånd som finns. Ni har rätt att ha diket över annans mark, ni ansvarar för området inom slänkrönen, om träd växer där är de era. Behöver ni tillgång på sidan om slänkrönen kan ni alltså tvinga er in på annans fastighet. Det hanteras som tvångsrätt hos Mark- och miljööverdomstol. Det är viktigt att styrelsen är vald korrekt, att kallelser har gått ut på rätt sätt, att man har lagt fram debiteringslängd och informerat fastighetsägare i den händelse det blir en senare tvist.

85. Ett avstyckat boningshus har anslutit sitt dagvatten till vårt markavvattningsföretag. Ska de också vara deltagare i företaget?

Ja, det ska det sannolikt. Om det ligger på båtnadsmark ska den som styckar av sin fastighet se till att andelstalen regleras. De ska sedan meddela styrelsen i dikningsföretaget så att de kan uppdatera kostnadsfördelningslängden. Kanske ligger huset så högt att det inte får någon andel, utan det ligger kvar på den ursprungliga fastigheten.

Om huset på annat sätt är beroende av markavvattningsföretaget, till exempel genom att de kopplar in sitt dräneringsvatten eller avloppsvatten, så kan de också få delaktighet. Det är lämpligt att reglera det i en överenskommelse.

86. Kan vem som helst släppa avlopp i dikningsföretagen, hur högt upp ska man tvingas ta emot vatten?

Diket är dimensionerat för att kunna ta emot naturligt vatten - det vill säga vattnet från odlingslandskapet, naturmark och skog - från hela avrinningsområdet.

Båtnadsområdet var ett hjälpmedel för den som skötte förrättningen, för att kunna se vilken mark som fick en förbättring av åtgärden/diket och därmed fastställa vilka som skulle vara med och betala. Grunden är därför att den som äger båtnadsmark ska betala underhållet, men alla i avrinningsområdet har rätt att släppa dit sitt vatten. Förändringar som sker uppströms kan vara svåra att hålla koll på. Är det avloppsvatten så räknas det inte som naturligt vatten, det är alltså inget som diket är dimensionerat för.

Utsläpp av avloppsvatten finns reglerat i Lagen om särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Om en vattenanläggning som tillkommit för markavvattning, exempelvis ett dike, med väsentlig fördel får det användas för att avleda avloppsvatten. Du som äger ett dike har inget ansvar för att ta emot det, man kan kräva att det ska fördröjas. Det kan finnas flera dikningsföretag efter varandra och kanske drabbas man bara nedströms. Det är det dikningsföretag som tar emot som kan vända sig till fastighetsägare eller kommun och ställa krav på fördröjning vid utsläppspunkten. Den som tar emot utsläppet har ansvar att bevaka vad som sker i sitt område, även om det skadar nedströms. Den som vill släppa ut avloppsvatten kan tvinga in sig, men då får de också stå för merkostnaderna (till exempel ökat underhållsbehov). Finns inte kapacitet i diket så får den som vill ansluta sitt avloppsvatten ansöka om att öka kapaciteten.

Följdfråga: Var i skedet utreder man frågan om det är lämpligt att ta emot avloppsvattnet?

I en översiktsplan bör man hålla koll på både samfällda och enskilda diken och ledningar. Önskvärt är att man i översiktsplanen har alla lager, och i detaljplanen har löst frågan hur man kan avleda sitt dagvatten. I det skedet bör de ägare av samfällda diken och enskilda diken som berörs av planerna kontaktas. Styrelsen kan ställa krav på vart inkopplingen sker för att ledningar inte ska försvåra underhåll. Är det enskilda hus så är det önskvärt att kommunen så fort bygglov kommer in säkerställer att fastighetsägare har kontaktats. Om man kommer in i efterhand, att kommunen missat och detaljplanen vunnit laga kraft så kan de inte tillåta bebyggelse där om man inte löst hur man ska avleda vattnet. Om kommunen i det skedet gräver i ett samfällt dike eller rör så är det egenmäktigt förfarande, polisärende eller åklagare.

- 87. Vi har en å med 6 enskilda diken efter varann. Översta dikets ägare ska stycka av 20 tomter. Han har tänkt göra en fördröjningsdamm för att begränsa flödet. Finns det nåt mer att tänka på? Om det blir skador längre ner, vad kan vi som äger diket där kräva? Vi är oroliga för att dammen kommer att brädda.**

Den som äger diket närmast utsläppet kan ställa krav på fördröjning, och se till att det inte skadar någon nedströms. Ni kan även komma överens tillsammans om hur frågan ska hanteras.

Det är viktigt att ni frågar efter vad som händer först när magasinet bräddar. Går vattnet ut i diket då, eller går det först ut på åkern, eller bräddar det in i den berörda fastigheten först? Gör en överenskommelse med den som får ta emot bräddningen, det kan ju också vara nån annan än dikesägaren. Reglera detta innan det byggs.

Ni kan också bilda ett nytt markavvattningsföretag och göra en gemensam vattenanläggning av sträckan, där bebyggelsen ingår som en part.

En principöverenskommelse om hur eventuella skador är bra. Till exempelvis hur skördeskadorna av bräddning, ska värderas och regleras. I en överenskommelse kan ni även ta med om de ska vara med och betala underhåll av diken nedströms, om det i så fall bara är vissa sträckor, eller kanske olika stor andel för olika sträckor av diket. Om en lantmätare gör avstyckningen så kan denne skriva in överenskommelsen på fastigheten.

- 88. I slättbygd finns konflikter mellan dikningsföretag och exploatering i hög takt från omgivande samhället, vägar o.s.v. Markägare upplever att det tillförs stora mängder vatten som inte kan anses vara rimlig belastning på jordbrukets befintliga markavvattningsanläggningar. Normalflödet från skog och jord är 1–1,2 l/sek/ha och det tillförs väldigt mycket mer från exploateringar vilket blir problem. Hur kan vi markägare bemöta detta?**

Det är viktigt att man hjälps åt att bevaka det som sker i avrinningsområdet. Det gjordes en ekonomisk avvägning av de som investerade i vattenanläggningen. Diken och rörledningar dimensionerades för det naturliga flödet av vatten, och hur ofta översvämningar kunde tålas. Kommer det mycket mer vatten så tar marken skada. Lagen säger att det inte är självklart att dikningsföretag eller enskilda diken ska tvingas ta emot dagvatten. Det är dessutom att betrakta som avloppsvatten om det kommer från ett verksamhetsområde för dagvatten. Problemet är att samhällen expanderar ett steg i taget och det fungerar bra under många år men plötsligt passerar gränsen för vad vattenanläggningen tål.

När det gäller befintliga områden, där utsläppen av dagvatten funnits länge men som ökat, och numera orsakar problem, där får vi kontakta kommunen med utgångspunkten ”hur löser vi det, det finns ett problem?”. Det är enklare att

bevaka när nya områden ska byggas, och att ställa krav på att exploitören/kommunen beskriver hur de tänkt sig. Det måste finnas kapacitet i avledningssystemet och de ansvarar för att det ökade flödet inte orsakar problem i de befintliga markavvattningarna.

Vi har också väldigt olika syn på vad en översvämning egentligen är. De som inte har så mycket kunskap om jordbruk kan tro att det är en översvämning i fält först när det syns ovanpå marken. Men i jordbruket kan man ha "invärtes översvämning" i marken långt tidigare - redan när vattennivån kommer över täckdiketsdjup under odlingssäsongen kan grödan påverkas negativt. Även före och efter säsongen är det viktigt, då det också påverkar markens bärighet (vid vårbruk och skörd) och vattenhalten även ökar risken för beständiga körskador. Den som kontaktar kommunen kan behöva förklara att det inte bara är den synliga översvämningen som ställer till problem utan att det handlar om vattennivåerna hela säsongen och det är viktigt att påpeka att invärtes översvämningar kan försämra odlingsförutsättningarna under hela säsongen. Diken och rörledningar är dimensionerade utifrån beräkningar att markvattnet ska finnas på en viss nivå för både bärighet och växttillgänglighet.

Väg och järnväg

89. Trafikverket har en järnväg som korsar dikningsföretag. När de byggde järnvägen byggde de fel på något sätt och vattenflödet fungerar inte riktigt i anslutning till banvallen. Dikningsföretaget har varit i kontakt med Banverket, men de verkar "slingra sig". Det är också länge sedan bygget gjordes.

Det är den som äger vägen eller järnvägen som ansvarar för att lägga tillräckligt med trummor, på rätt ställe och med rätt dimension.

90. I vissa områden med gamla dikningsföretag så korsas diken av större vägar, vad gäller exempelvis för Trafikverkets delaktighet?

Vägar ligger i bank, alltså högre än intilliggande marker. Därför fick de inte heller någon förbättring av att dikningsföretaget utfördes och därmed ingen delaktighet. Trafikverkets vägar är inte heller egna fastigheter, utan påverkan på delaktighet kan hanteras i samband med intrångsersättning till fastighetsägaren. Idag förekommer det att Trafikverket vill ingå i samfälligheten och ta andelar. Dels för motsvarande areal av båtnaden som vägen upptar, och dels för utsläpp av dagvatten från vägen. Trafikverket har rådighet att ompröva markavvattningsföretaget för detta.

91. Trafikverket har byggt en väg igenom ett sjösänkingsområde. Det är problem med vägen och den har inte varit körbar på länge. Vems är ansvaret?

Här är frågan vad som orsakar skada. Om vägen inte funkar är det vägghållarens ansvar. Om det finns risk att vägen påverkar sjösänkingsföretaget genom

dämning någonstans så är det väghållaren som är skyldig att se till att vattnet kan fortsätta passera genom vägen.

Skadas vägen genom att sjösänkingsföretaget inte underhåller enligt sitt tillstånd, så är det de som har ansvaret.

92. Trafikverket har byggt en väg genom en invallning. Ett rör är rostigt och behöver repareras. Kan man kontakta Trafikverket och kräva att de är med och betalar del i kostnaden?

Invallningsföretaget ska stå kostnaden som ett underhåll, men man kan absolut kontakta Trafikverket. Kanske påverkas de inte av att röret inte fungerar, vägen ligger högt och vägkroppen är stabil. Men de kan också vara så att de har nytta av att röret fungerar som det ska.

93. I flera fall kan broar och trummor ha anlagts i diken efter det att dikningsföretaget dokumenterats. Hur regleras detta om styrelsen inte beslutat om och protokollfört utförd broanläggning?

Styrelsen kan inte ta sådana beslut, men eventuella synpunkter och diskussioner är bra att protokollföra. Broar och trummor ingår nämligen i princip aldrig i ett markavvattningsföretag. Ibland gjordes åtgärder på dem i samband med förrättningen, men sedan lämnades de tillbaka till väghållaren som ansvarar för allt framtida underhåll.

Att broarna finns med i akter är en upplysning och beskrivning av hur broarna sett ut initialt. Det kan ibland också vara beskrivet hur man justerat broar vid bildandet av ett dikningsföretag och sen lämnat tillbaka dem till ansvarig väghållare, eller vilken dimension vägtrummor ska ha om de byts.

Dikningsföretaget har inget ansvar för broarna men man bör hålla reda på vem som äger dem (ofta Trafikverket eller kommunen) och som därmed har ansvar för underhållet. Det är till ägarna man vänder sig till för att påtala om status på bron/trumman hindrar vattenföringen i diket. Om man underhåller diket kan man ju passa på att kolla i trumman, rensa ur om det är stopp. Det kan göra att väghållaren ser ett värde i att också vara med och betala.

För Trafikverkets del finns en anmälningsfunktion på deras hemsida, där man kan anmäla skada eller påtala underhållsbehov: [Ansökan – om organisationsnummer för ideell förening \(skatteverket.se\)](https://www.skatteverket.se/organisation/ideell-forening)

94. En vägtrumma finns med i ursprunglig dokumentation av dikningsföretaget. Med tiden har denna utökats och förstärkts i samband med utbyggnad av vägen. Nu förekommer skador på området runt trumman. Vem bär ansvaret?

Ansvaret är väghållarens. De ansvarar för både själva trumman, framtida underhåll och de skador som kan uppstå – till exempel till följd av erosion. Om den nya trumman orsakar skador på mark så ska det hanteras mellan

väghållaren och den enskilde fastighetsägaren, då skadar det inte samfälligheten direkt och ingår inte i de frågor som styrelsen i samfälligheten hanterar.

95. Vem är skyldig att bekosta och underhålla trumma genom väg?

Väghållaren är underhållsskyldig för trumman. Väghållaren är normalt skyldig att bekosta trumma som behövs för avvattningsintill 1,2 meters djup av uppströms belägen åker och ängsmark.

Bestämmelsen gäller för allmänna och enskilda vägar samt för järnvägar, däremot inte för ägovägar och mindre skogsvägar. Om den skada som uppstår om inte trumman byggs, är väsentligt mindre än kostnaden för att utföra trumman, så behöver väghållaren inte anlägga den, utan ska i stället ersätta skadan. Om väghållaren redan har en vattendom eller ett avtal med fastighetsägaren om trumman, så kan denne inte heller kräva ny trumma på väghållarens bekostnad.

96. Finns det regler för hur djupt ner trumman i bron ska ligga för att inte hindra flödet i diket?

Nej, men den får inte hindra flödet, och möjliggöra dränering uppströms. Det står i Lagen om särskilda bestämmelser om vattenverksamhet att den som äger en väg ska lägga trummor i rätt dimension i rätt läge. Om trumman ligger "bara nedlagd i diket" och utgör ett hinder för vattnet att passera så har antingen trumman lagts fel eller diket underhållits för djupt. Det här går att räkna på, men trummor med dimensionen 1000–1200 cm brukar ligga ca 20–30 cm under det kommunicerande dikets botten. I en cirkulär trumma brukar det snabbt bildas en sedimentsficka som gör att den vattenförande delen i trumman hamnar i samma nivå som diket.

97. Vid ett tillfälle lades en trumma för högt och det blir tidvis en damm. Detta innebär problem med bärigheten på åkern för jordbrukaren, men Trafikverket säger att de måste ha vattendom om det hela ska åtgärdas. Vad gäller?

Eftersom Trafikverket inte har tillstånd för trumman och markägarna lider skada så är det Trafikverket (väghållaren) som har bevisbördan. Enligt lag är det väghållaren som ska bekosta trumma genom väg och ansvara för att den läggs på rätt sätt. Om Trafikverket tycker det blir för dyrt så är de skyldiga att ersätta er för det ni förlorar på den försämrade markavvattningen.

En cirkulär trumma ligger djupare än dikets botten för att fungera. Att fördjupa diket nedströms och uppströms trumman är vattenverksamhet och kan vara ny markavvattnings.

98. Två grannar delar ett dike. Över diket fanns en bro som anslöt traktorvägar på båda sidor. Bron var dålig och nu har den ena fastigheten

fått ny ägare som plockat bort bron. Detta ger grannen en omväg på 2,5 km. Bron har funnits väldigt länge men vi hittar den inte i gamla handlingar eller servitut. Den går inte ner med någon konstruktion i vattnet utan bron är gjord från dikeskant till dikeskant. Den nya fastighetsägaren säger att han kontaktat länsstyrelsen som kräver tillstånd om de ska göra en ny bro. Är det riktigt?

Nej, troligen har det blivit ett missförstånd. Om man inte rör den vattenförande delen, dvs slänter och botten, så är det ingen ny vattenanläggning. Däremot ska dikets ägare (enskild fastighetsägare eller samfällighet) informeras då det kan påverka dikets framtida underhåll.

Om bron skulle utföras med fundament ner i diket så blir det däremot en vattenverksamhet. Om bron påverkar det allmänna intresset kan det hanteras som ett anmälningsärende. Observera att anmälan om vattenverksamhet inte ger ett tillstånd.